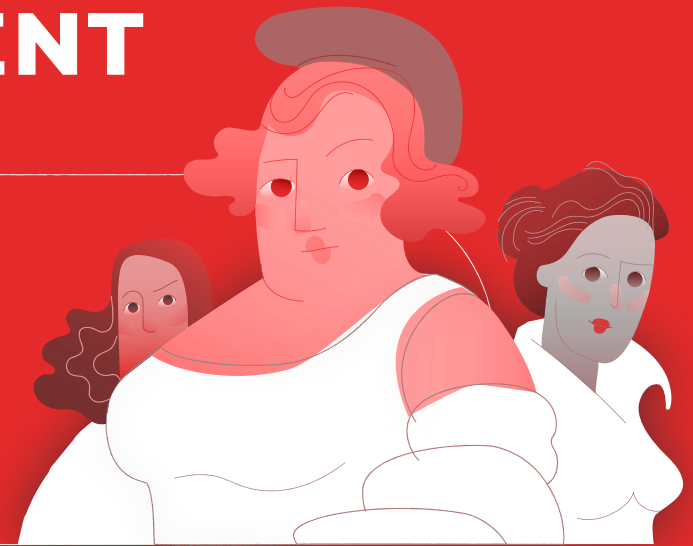

CATALUNYA I L'ASSOCIACIÓ

1. L'OPORTUNITAT DE VIURE DIGNAMENT

L'ASSOCIACIÓ
DRETS SEXUALS
I REPRODUCTIUS

CATALUNYA I L'ASSOCIACIÓ

Foto: Gipuzkoako Foru Aldundiko Kultura eta Euskara Departamentua sota Illicitndia CC-BY-SA-3.0 a Wikimedia Commons

CATALUNYA I L'ASSOCIACIÓ

La Segona República (1931-1939) va ser una època clau per a l'evolució dels drets de les dones a Catalunya, especialment en l'àmbit dels drets sexuals i reproductius. Aquesta etapa va veure avenços significatius en la legislació i en la participació de les dones en la societat, gràcies a un context polític més progressista i a la mobilització de diverses figures feministes que van obrir camí per a les generacions futures, deixant un llegat de lluita per la igualtat i la justícia social. Algunes d'elles d'àmbit estatal van ser: **Victoria Kent, Margarita Nelken, Clara Campoamor, Dolores Ibárruri** -La Pasionaria- i **Matilde de la Torre**. En l'àmbit autonòmic, tenim figures feministes claus que van contribuir a la defensa per l'emancipació femenina, com: **Teresa Claramunt, Maria Rius, Federica Montseny, Libertad Rodenas, Soledad Gustavo** -pseudònim de Teresa Mañé-, **Ángeles López i Amalia Domingo**, entre d'altres.

El període republicà va començar amb la promulgació de la Constitució de 1931, que va establir el sufragi universal i el dret al vot per a les

dones majors de 23 anys, cosa que representava un gran pas endavant pels drets civils de les dones. A més, es va garantir l'accés a l'educació laica i mixta, el principi d'igualtat de tracte per a la dona i el dret al matrimoni civil, deslligant-se així de les normes imposades per l'Església Catòlica, que tradicionalment havia mantingut un fort control sobre la societat.

Un dels aspectes més revolucionaris de la legislació republicana va ser l'**aprovació del decret d'interrupció artificial de l'embaràs per part de la Generalitat de Catalunya el 1936**. Aquest decret permetia per primera vegada l'avortament voluntari fins als tres mesos de gestació, una mesura avançada tant a nivell local com global, ja que no només incloïa raons terapèutiques o mèdiques, com ja feien les lleis aprovades fins aquell moment a l'URSS o Finlàndia, sinó que **és la primera en acceptar que les raons ètiques o sentimentals de la dona són motius més que suficients per avortar**. Precisament, és aquest fet el qual col·loca el Decret de Catalunya com una llei avançada per l'època a nivell global.

CATALUNYA I L'ASSOCIACIÓ

Reforma Eugènica de l'avortament, 1937, publicat al DOG. 9 gener 1937

Extret de Segura Soriano, Isabel, *La lluita per l'oportunitat de viure*. ICD

A principis del segle XX, l'avortament era un greu problema social a Catalunya i a Espanya que provocava una alta mortalitat entre les dones, del qual no se'n parlava públicament perquè era un tema tabú i il·legal. Els primers debats públics d'aquells anys sorgeixen de la mà del doctor Fèlix Martí-defensor i promotor de l'avortament al territori català- al voltant del concepte d'eugenèsia. L'eugenèsia és entesa com a una disciplina mèdica que estudia els factors socialment controlables que afavoreixen el perfeccionament de l'espècie humana. D'aquesta manera, l'evolució en l'àmbit dels drets sexuals i reproductius durant la segona república va venir engendrada pel personal sanitari i jurídic, enfocats per millorar les elevades taxes de mortalitat al territori.

El silenci de les dones en el debat públic sobre l'avortament era una conseqüència derivada de les restriccions de gènere i el predomini d'idees patriarcal que definien la nostra societat. La identitat de les dones era definida a través de la maternitat i la domesticitat com a valors indisolubles, que dificultaven l'exposició d'idees

sobre la reproducció i la sexualitat, en l'àmbit públic per part de les dones. D'aquesta manera, les dones que van participar en debats públics eren, majoritàriament, membres d'una elit minoritària i no representaven la realitat de la majoria de dones catalanes, que continuaven sotmeses a les restriccions tradicionals de gènere.

En definitiva, l'aprovació del Decret en la reforma eugenèsica de l'avortament a Catalunya és plantejat com una millora en la sanitat. Per primera vegada al territori català s'autoritzava la interrupció voluntària de l'embaràs efectuada en hospitals, clíniques i institucions sanitàries dependents de la Generalitat. Aquest decret contemplava, a més, la creació de centres de planificació familiar, especialitzats en proporcionar informació anticonceptiva. Tot i aquesta intencionalitat, les dades que obtenim únicament indiquen la creació d'un centre a la casa de la Maternitat de Barcelona, anomenat **“Escola per una maternitat conscient”**. Malgrat la limitació d'infraestructures, la intenció de la llei era clara: garantir el dret de les dones a decidir sobre la seva maternitat.

En la república hi havia anticonceptius? Clar, t'anaves enterant de coses però no totes les dones parlaven... però (...) la meva àvia va ser un referent important”

Encara que el decret català va marcar un avenç a tot el territori, l'aplicació d'aquest va ser desigual segons la vegueria. **A la vegueria de Barcelona**, es van poder dur a terme avortaments en diverses institucions mèdiques, com la Casa de la Maternitat, l'Hospital General de Catalunya -actualment, l'hospital de Sant Pau-, l'Hospital Clínic i l'Hospital Dr. Cardenal de Barcelona. Fora de la capital, localitats com Badalona i Granollers també van oferir aquests serveis.

En altres zones de Catalunya, però, la implementació d'aquestes mesures va ser limitada. Factors com la composició socioeconòmica, la influència religiosa i la distància respecte a Barcelona van jugar un paper clau en la manera com aquestes polítiques es van desplegar en diferents parts del territori i van seguir incidint en la desigualtat territorial.

A la vegueria de Ponent, els drets sexuals i reproductius van trobar una major resistència a causa de la forta presència de l'Església Catòlica i el predomini d'una societat agrària, tradicional i conservadora. En comparació amb altres zones

més industrialitzades, les dones de Ponent van tenir menys accés a informació anticonceptiva i a serveis mèdics per interrompre l'embaràs.

Això va fer que moltes dones de Ponent haguessin de desplaçar-se a la vegueria de Barcelona o altres llocs per accedir a un avortament segur, fet que reflectia la desigualtat territorial en l'aplicació dels drets reproductius.

Malgrat la tendència generalitzada de silenci i invisibilització, moltes àvies republicanes van esdevenir referents significatius, alçant les seves veus i compartint experiències que van donar lloc a relats emancipadors. Aquests relats van deixar una empremta feminista i reivindicativa en les generacions posteriors. Com explica Anna Ariño: *“a la meva àvia... sí que tinc aquest referent perquè la veia una dona... que ella em va dir que prenia anticonceptius quan era jove i jo me vaig quedar parada perquè vaig pensar, hòstia, si els estic rei-*

CATALUNYA I L'ASSOCIACIÓ

vindicant jo ara els anticonceptius... en la república hi havia anticonceptius? clar, t'anaves enterant de coses però no totes les dones parlaven, però (...) la meua àvia va ser un referent important”¹.

Les Comarques de Girona, tot i estar relativament properes a Barcelona, van experimentar una situació més limitada que Barcelona pel que fa als drets sexuals i reproductius. L'influència de l'Església seguia sent molt forta, i les zones rurals dominaven el paisatge social i econòmic de la regió.

Malgrat això, a Girona ciutat hi havia una petita comunitat de metges i intel·lectuals progressistes que van donar suport a les reformes republicanes, incloent-hi la llei d'avortament. Tot i això, aquesta comunitat era petita i amb escassa influència sobre la majoria de la població, que mantenia valors més tradicionals. No es van establir centres especialitzats en planificació familiar, però sí que es va comptar amb un centre hospitalari que va permetre aplicar la llei d'avortament. No obstant això, aquest servei va ser limitat, ja que es va concentrar exclusivament al municipi de Puig Alt de Ter².

El Camp de Tarragona va mostrar una situació intermèdia respecte a les altres vegueries. Aquesta regió, més industrialitzada, va ser més receptiva a les reformes republicanes, però també es va veure afectada per la resistència conservadora, especialment en les zones més rurals.

A Tarragona ciutat i altres centres urbans com Reus, es van dur a terme algunes iniciatives per proporcionar informació anticonceptiva i suport a les dones que necessitaven accedir a un avortament. Tot i així, les infraestructures mèdiques especialitzades eren escasses, i la majoria de serveis disponibles estaven centralitzats a Barcelona. Les dones del Camp de Tarragona, especialment les de les zones rurals, tenien dificultats per accedir als nous drets reproductius, tot i els intents d'algunes organitzacions sindicals i feministes locals per garantir la implementació de les noves lleis.

Aquestes diferències territorials reflecteixen la complexitat de la lluita feminista a Catalunya durant la Segona República, on el context social, econòmic i religiós va tenir un impacte significa-

1 Intervenció de l'Anna Ariño en el grup focal sobre genealogia feminista a la vegueria de Ponent

2 Nom adoptat l'any 1937 del municipi de Sant Joan de les Abadesses

Participants del grup focal de Barcelona sobre genealogia feminista dels DSiR

Es importante conocer cómo se transmitía la información en temas de planificación, cuáles eran los métodos que se utilizaban y los circuitos donde las mujeres podían acudir (...) cuáles eran los usos y las costumbres más allá de la regulación, para que eso también nos pueda dar una idea de cuáles eran las narrativas que había relacionadas en esa época.”

El president Lluís Companys amb representants nacionals i estrangeres del I Congrés Nacional de la Dona, 5 de novembre de 1937.

ANC: Fons Generalitat de Catalunya (Segona República)

Extret de “La LLuita per l'oportunitat de viure. Les dones durant la Segona República, la Guerra, el Franquisme i la construcció de la democràcia.” Isabel Segura Soriano, editat per l'Institut Català de les Dones, Generalitat de Catalunya

tiu en la implementació efectiva dels drets sexuals i reproductius per a les dones.

Aquesta llei pionera d'interrupció voluntària de l'embaràs va ser aplicada a Catalunya únicament, tot i els esforços de **Federica Montseny** -primera dona ministra en la història d'Espanya- d'implementar-la al conjunt del territori espanyol. Malauradament, el seu projecte va ser rebutjat per alguns membres del govern republicà, fet que il·lustra el patriarcat que dominaven la nostra societat, fins i tot als espais més progressistes.

La Segona República havia aconseguit ampliar la representació de dones i homes en el terreny polític i en l'àmbit sociocultural, va ser un moment clau per guanyar protagonisme i visibilitat a l'esfera pública. Però, el **cop militar sota el comandament de Francisco Franco**, el 18 de juliol de 1936 i l'esclat de la guerra civil – que durarà tres anys: 1936 al 1939- va produir una **intensa mobilització de les dones republicanes en la lluita antifeixista**. Aquest fet va suposar que les dones ocupessin els treballs dels homes per mantenir el sistema productiu del territori, sota la consigna “homes al front, dones al

treball”. Aquest context de guerra explicaria que les principals reivindicacions per part de les dones van anar lligades a l'àmbit del treball assalariat, reclamant la seva incorporació massiva, la millora de les condicions laborals i la lluita per la igualtat salarial.

Un altre aspecte clau de la república pels drets de les dones va ser la celebració del primer congrés de dones. **En plena Guerra Civil, el 6 i 7 de novembre del 1937**, es va celebrar al Palau de la Música de Barcelona el **Primer Congrés Nacional de la Dona**, convocat per les principals organitzacions polítiques i sindicals de Catalunya. Van assistir més de 800 delegades, les quals mostraven un ferm com-

1 Congrés Nacional de la Dona

Font: Fundació Irla

3 Grup Focal a Ca la Dona
(Barcelona)

4 Grup Focal sobre Genealogia
Feminista dels Drets Sexuals i
Reproductius a Barcelona,
celebrat a Ca la Dona

Participants del grup focal de Barcelona sobre
genealogia feminista dels DSiR

És una història molt desconeguda, la memòria històrica tant de la república com del franquisme, vull dir, que hi ha hagut avortaments tota la vida, ja ho sabem, tots els segles (...) però tenim molt poca informació d'això”

promís amb la defensa de la República i l'emancipació de les dones. Es decideix, arrel del congrés, construir la **Unió de Dones de Catalunya**, sota la presidència de la propagandista d'Esquerra **Maria Dolors Bargalló**. Algunes de les dones delegades assistents al congrés van ser: **Lina Odena** -comitè de Dones Antifeixistes-, **Dolors Bargalló**, **Paulina Lafuente**, **Teresa Coronel**, **Maria Teresa Gibert**, **Llibertat Picornell**, **Josefina Bofarull**, **Dolors Piera** -consellera municipal de l'ajuntament de Barcelona-, **Teresa Palau** -consellera municipal de l'ajuntament de Reus-, **Consol Nogueres** -consellera municipal de l'ajuntament de Mataró-, **Emilia Marimon**, **María Palau**, **Teresa Vallejos**, **Angelina Comte**, **Enriqueta Gallinat**, entre moltes d'altres.

Un aspecte significatiu en la radiografia de l'època és que, tot i la regulació de l'avortament, hi ha una dinàmica patriarcal arrelada que dificulta certes narratives en el debat públic, com exposen les dones participants del Grup focal de Barcelona per aquesta investigació, sorpreses que aquests temes no es toquessin al Primer Congrés Nacional de la Dona: “Es importante conocer

cómo se transmitía la información en temas de planificación, cuáles eran los métodos que se utilizaban y los circuitos donde las mujeres podían acudir (...) cuáles eran los usos y las costumbres más allá de la regulación, para que eso también nos pueda dar una idea de cuáles eran las narrativas que había relacionadas en esa época.”³

En definitiva, tal com van expressar les participants d'aquest grup focal, s'intenta donar llum a una història amagada i invisibilitzada respecte els drets sexuals i reproductius: “és una història molt desconeguda, la memòria històrica tant de la república com del franquisme, vull dir, que hi ha hagut avortaments tota la vida, ja ho sabem, tots els segles (...) però tenim molt poca informació d'això”⁴ i d'aquesta manera, el silenci és, també, una resposta política i social.

ELABORAT PER L'ASSOCIACIÓ DE DRETS SEXUALS I REPRODUCTIUS EN EL MARC DEL PROJECTE
GENEALOGIA FEMINISTA DELS DRETS SEXUALS I REPRODUCTIUS.

Recerca i elaboració **Laia Moreno Fernández** / Gràfica i il·lustracions **Mercè M. Tarrés** / Coordinació **Sílvia Aldavert**

L'Associació

✉ contacte@lassociacio.org

☎ 933 055 322

🌐 <https://lassociacio.org/>

📱 @lassociacio 📺 @lassociaciotsr

AMB EL SUPORT DE

